

1961

Popsat „kosmický rok“ 1961 je pěkný oříšek, neřku-li ořech. Autentické vzpomínky – notně proložené „zapomínkami“ – se prolínají s tím, co se člověk o oné době dozvídal později. A z hlediska kosmického výzkumu, nanejvýš pak budoucího letu k Měsíci, se toho odehrálo v krátké době neuvěřitelně mnoho. Ač ne vše bylo tehdy zcela zřejmé.

Naprostě zřejmé ovšem bylo, nejpozději v březnu, že start člověk do vesmíru je doslova za dveřmi. V SSSR byly vypuštěny hned dvě „kosmické lodi“ a obě se úspěšně vrátily na Zemi. Nechme ostatně hovořit tehdejší oficiální zprávy z Rudého práva (nakonec i pro ilustraci způsobu, jakým TASS - Tisková agentura Sovětského svazu – o kosmických letech informovala):

MOSKVA 9. března (TASS) — Podle programu vesmírných průzkumů byla 9. března 1961 v Sovětském svazu vypuštěna na oběžnou dráhu kolem Země čtvrtá kosmická loď. Bez posledního stupně nosné rakety váží 4700 kg.

Kosmická loď se pohybovala po dráze blízké dráze propočtené — s peri-geem 183,5 kilometru a apogeem 213,8 kilometru, se sklonem oběžné roviny 64 stupňů 56 minut k rovině rovníku.

Hlavním úkolem bylo další zdokonalení konstrukce kosmické lodi a jejich systému zajišťujících nezbytné podmínky pro let člověka.

Na kosmické lodi byla kabina s pokusným psem Černoškou a dalšími biologickými objekty, telemetrické a televizní systémy, rádiový systém pro měření dráhy a přístroje pro rádiové spojení.

Palubní aparatura fungovala za letu normálně.

Když kosmická loď splnila stanovený program, přistála téhož dne na povrchu Země v určené oblasti Sovětského svazu. Předběžným průzkumem kosmické lodi po přistání bylo zjištěno, že stav pokusného zvířete je normální.

Vypuštěním čtvrté sovětské kosmické lodi a jejím úspěšným přistáním byly získány cenné údaje jak o činnosti konstrukce lodi a jejich systémů, tak o vlivech letu na živé organismy.

Získané údaje se nyní studují a zpracovávají. Biologické objekty, které byly na palubě za letu, jsou pozorovány.

MOSKVA 25. března (TASS) — Podle plánu průzkumu kosmického prostoru byla 25. března 1961 v Sovětském svazu vypuštěna na dráhu kolem Země pátá kosmická loď - Váží bez posledního stupně nosné rakety 4695 kg

Hlavním cílem tohoto vypuštění je další prověření konstrukce kosmické lodi a jejich systémů, určených k zajištění normálních životních podmínek pro člověka při jeho letu v kosmickém prostoru a návratu na Zemi.

Kosmická loď se pohybovala po dráze blízké dráze propočtené. Obletěla Zemi za 88.12 min, výška perigea činila 178,1 kilometru a výška apogea 247 kilometrů od povrchu Země a sklon roviny oběžné dráhy k rovině rovníku činil 64 stupňů, 54 minut.

Na palubě lodi byla kabina s pokusnými zvířaty — fenkou Hvězdičkou a dalšími biologickými objekty a také telemetrický a televizní systém, rádiový systém pro měření dráhy letu a přístroje pro rádiové spojení.

Všechny přístroje na palubě kosmické lodi pracovaly za letu normálně. Když kosmická loď splnila plánovaný program výzkumu, téhož dne na

příkaz ze Země opustila svou dráhu kolem Země a přistála úspěšně v určené oblasti. Předběžné bylo zjištěno, že pokusné zvíře se cítí normálně.

Vypuštěním páte sovětské kosmické lodi a jejím úspěšným sestupem z oběžné dráhy bylo získáno mnoho cenných údajů jak o konstrukci kosmické lodi a o činnosti jejích systémů, tak i o vlivu podmínek letu na živé organismy.

Tyto údaje se nyní zpracovávají a studují.

Biologické objekty, které byly v kosmické lodi, jsou pozorovány.

V USA čekal na start – k alespoň balistickému letu, když raketa Atlas pro orbitální let nebyla ještě zcela připravena – Alan Shepard. „Cirkusové představení“ Mercury Redstone 1 ze sklonku předchozího roku bylo „napraveno“ letem té samé rakety a kabiny s označením Mercury Redstone 1A stále ještě v roce 1960, který skončil úspěšně. 31. ledna 1961 se pak uskutečnil let MR-2, při kterém byl na palubě „astro-chimp“ – šimpanz Ham. Let byl sice víceméně úspěšný, Ham se v pořádku vrátil zpět na Zem, ale přesto došlo ke komplikacím: záchranná raketka na přídi kabiny, která má odletět po vypnutí motorů nosné rakety, čili po uvedení kabiny na plánovanou dráhu, sice odletěla – ale tentokrát i s kabinou, protože se včas neoddělila. Kabina proto vyletěla do větší výšky – a doletěla pak do větší vzdálenosti – než bylo původně plánováno, což mělo za následek o dost větší přetížení při návratu. Ham to sice vydržel, ale traduje se, že na následné tiskové konferenci si spořádaně užíval pozornosti jen do okamžiku, než bylo na ukázkou přineseno jeho kosmické křeslo – poté musel být pro hrubě nepřístojné chování okamžitě ze sálu vyveden. Evidentně neměl na let ty nejlepší vzpomínky.

Let MR-2 zaznamenalo Rudé právo 1. února na straně 6 takto:

Americká raketa s opicí minula cíl

MYS CANAVERAL 31. ledna (ČTK) – Spojené státy dnes v rámci přípravných pokusů k vyslání člověka do kosmického prostoru vypustily na balistickou dráhu kabinu se šimpanzem.

Kabina měla proletět vzdálenost 464 kilometrů a snést se padákem na hladinu Karibského moře.

Pokus však nebyl úspěšný. Kabina minula plánované místo přistání o 225 kilometrů.

Podle posledních zpráv vylovilo hlídkové letadlo amerického námořnictvo kabinu s opicí. Agentury tvrdí, že opice je v dobrém stavu.

Agentura Associated Press k pokusu dodává, že velká úchylna rakety Redstone, která kabinu nesla, bude mít za následek odložení podobného pokusu s člověkem na mnohem delší dobu.

Nechci se pouštět do spekulací, ale bůh ví, jak by celý další vývoj, a najmě tzv. boj o Měsíc probíhal, kdyby se Hamova záchranná věžička oddělila a prvním astronautem se namísto Gagarina stal – byť jen na balistické dráze – Alan Shepard. Možná stejně či podobně, ale možná také ne. Jenže takových momentů by se našlo daleko více (počínaje třeba tím, co by bylo, kdyby von Brauna nebylo), a těžko soudit, co kdy mělo jaký význam pro budoucí rozhodnutí a běh událostí. Závěr je snad jediný – soustavný zákonitý pokrok? Zlatý voči.

Ham!

Takhle NASA rozhodla, na popud důkladného von Brauna, o vložení dalšího letu. Ten se uskutečnil koncem března, byl sice úspěšný, ale Shepardův let tím byl odsunut až na začátek května. Prvním astronautem – pardon, od té doby už kosmonautem – se tak stal 12. dubna 1961 Jurij Alexejevič Gagarin.

Dobrý den majore Gagarine

První člověk ve vesmíru

PRÁCE

LIST REVOLUČNÍHO ODBOROVÉHO HNUTÍ

30
let

ČTVRTEK 15. dubna 1961

Ročník XVII.

Číslo 88

Sovětská kosmická loď s člověkem obletěla Zemi a úspěšně přistála

MOSKVA (řtk) — V Sovětském svazu byla 12. dubna 1961 vypuštěna na oběžnou dráhu kolem Země první kosmická loď „Vostok“ s člověkem na palubě.

Kosmonautem, pilotem kosmické lodi „Vostok“ je občan Svazu sovětských socialistických republik letec major Jurij Alexejevič Gagarin.

Start kosmické, víceetapové rakety byl úspěšný a když kosmická loď získala první kosmickou rychlost a oddělila se od posledního stupně nosné rakety, zahájila let kolem Země.

Podle předběžných údajů činí doba oběhu kosmické lodi kolem Země 99,1 min., minimální vzdálenost od povrchu Země (v perigeu) činí 175 km a maximální vzdálenost (v apogeu) 302 km; rovina oběžné dráhy svírá s rovníkem úhel 65 stupňů 4 minuty.

Kosmická loď s kosmonautem vážila 4725 kg bez posledního stupně nosné rakety.

S kosmonautem Gagarinem bylo navázáno a je udržováno dvoustranné rádiové spojení. Palubní krátkovlnné vysílače vysílají na frekvenci 3019 megahertzů a 20 008 megahertzů a na ultrakrátkých vlnách 143 625 megahertzů. Radiotelemetrickým a televizním systémem je pozorován stav kosmonauta za letu.

Vypuštění kosmické lodi „Vostok“ na oběžnou dráhu kolem Země přestává astronaut Gagarin uspokojivě a nyní se cítí dobře. Systémy, které zajišťují potřebné životní podmínky v kabině kosmické lodi, fungují normálně.

Kosmická loď „Vostok“ s astronautem Gagarinem na palubě pokračuje v letu.

Šturm nebe

JAN STERN

Obletěl zemi a přistál lépe než Apollo na slunečním váze.

A nezvítl se jak Faeton spálen na epavý dým. Kde je vaše nebe, bohové? Obletěl Zemi a přistál steac, komunista Jurij Gagarin.

Obletěl zemi a přistál. To jste si nemysleli, páni, že bude mít krídla, jež setrou chmýří z hvězd.

Dosud anonymní kosmonaut i bezejmenná kosmická loď se dočkali svých jmen (ne tak ovšem hlavní strůjce sovětských kosmických úspěchů Sergej Korolev, ten zůstal i nadále tajemným Hlavním konstruktérem). Kosmonaut (ještě v prvním zvláštním vydání Večerní Prahy z odpoledne 12. dubna astronaut) byl Jurij Gagarin, kosmická loď se jmenovala Vostok.

Byla středa dopoledne, když se někdy před tzv. velkou přestávkou – v půl desáté – ozval školní rozhlas a soudružka ředitelka Steinitzová nám oznámila zprávu TASSu: Na orbitu sputnika Zemli byl v Savetskomo Sajuze vyzveden kosmičekij korabl Vastok adin. Na jevo bortu pěrvyj kosmonavt v mire, graždanin Savětkovo sajuza Jurij Alexejevič Gagarin. Tedy soudružka ředitelka nám to řekla stručněji a hezky česky, ale tohle originální hlášení, které do sovětského rozhlasu četl svým nezaměnitelným stylem legendární sovětský hlasatel Levitan (Vnimanije, vnimanije, gavarit Moskva, rabotajut vsje radiostancii Sovětskovo sojuza) jsem párkrát slyšel a vrylo se mi, byť asi trochu nepřesně, do paměti.

A jako prémií nám v tento památný den soudružka ředitelka udělila na zbytek dne volno. Snad jedinkrát co pamatuji.

Gagarin odstartoval 12. dubna 1961 v 9:07 moskevského času, tj. v 7:07 středoevropského. Přistál v 10:47 (8:47). Zpráva TASSu byla zveřejněna 50 minut po startu, tedy ještě za letu. To už byl Gagarin na přímý pokyn Nikity Chruščova

povýšen z nadporučíka rovnou na majora. Takže prvním kosmonautem byl už major Gagarin.

Velmi rychle, už kolem poledne, vyšlo zvláštní vydání Rudého práva, distribuovalo se ale asi jen v centru Prahy, takže jsem ho – pokud si vzpomínám – ani neviděl. Gagarin obletěl Zemi jednou (přesněji – skoro jednou, jednalo se ale o plnohodnotný orbitální let s dosažením tzv. první kosmické rychlosti 7,9 km/s), oficiálně ve výšce 181-327 km.

Vzpomínám na odpoledne toho slunečného dne. Chodil jsem tehdy ve středu na Václavák na němčinu s dospělými z tatíkova Technomatu. Dneska si tu vzpomínku vybavuji jako náměstí plné slunce a všeobecně sváteční nálady. Ono to tak možná nebylo, ale aspoň mně to tak připadalo (či zpětně připadá, kdo ví). Kolportéři prodávali zvláštní vydání Večerní Prahy, pikantní v tom, že ohromný titulek hlásal „první astronaut“ namísto kosmonaut (od druhého dne byli Sověti už zásadně kosmonauti), na velkém snímku byl bůhvídko v bůhvíjakém leteckém skafandru, a přes celou zadní stranu byl jen titulek: SSSR vítězí nad vesmírem. Rudého práva jsem si nikde nevšiml, asi jsem měl vyrazit dřív.

Gustav Brom v Brně nahrál bleskově složenou písničku Dobrý den majore Gagarine – tedy také se, v ten první den, jmenovala oficiálně ještě Pocta astronautovi –, asi ji už přes den hrál rozhlas a mám dojem, že nějak zněla i na tom Václaváku. Já jsem tehdy už nejspíš nebyl nijak prosovětský, z té školní doktríny jsem vyrostl, ale málo platné, svátek to pro mne znamenalo.

Náš lektor, postarší distinguovaný pán, se pak vyjádřil něco ve smyslu, že to je jistě historický den, ale že by až tak, aby se musely hned skládat oslavné písně, to se mu nezdálo. Ono to ovšem patřilo k té době oficiálního velebení všeho sovětského, a tak či onak, ta písnička pro mne – a jistě i pro většinu dalších pamětníků – zůstala navždy spjatá s oním dnem, 12. dubnem 1961, a Jurijem Gagarinem.

O letu samotném, natožpak o raketě či kabině Vostoku, jsme se moc nedozvěděli. Naopak, zatímco dříve se snímky Sputniků či Luniků – po startu, samozřejmě – zveřejňovaly, jak vypadá Vostok zůstalo po dlouhá léta zahaleno tajemstvím. Stejně jako byla zamlčena docela podstatná „drobnost“ – že Gagarin nepřistál v kabině, ale byl ve výšce asi 7 kilometrů katapultován. FAA totiž uznávala rekordy jen tehdy, pokud pilot přistál ve svém stroji.

Utajeny zůstaly po dlouhá desetiletí i podrobnosti poměrně dramatického návratu k Zemi, kdy došlo k předčasnému vypnutí brzdících motorů, Vostok se roztočil a navíc se přístrojová část lodi oddělila až o deset minut později než měla. Vostok pak přistál zcela jinde, než měl. Tyto problémy byly celkem pochopitelné, nakonec Američané s Mercury jich měli také plno – v SSSR se ovšem pokud možno nesměly přiznat, neboť všechny lety z principu „probíhaly podle plánu“ a všechny přístroje zásadně „pracovaly normálně“.

Nicméně nic z toho nesnižuje historický význam Gagarinova letu, naštěstí celkově úspěšného.

Ohlas po celém světě byl opět ohromný, což už ale nebylo až takové překvapení. Překvapením nebyl ani let sám o sobě, po dvou předchozích kosmických lodích v březnu – a s oznámením data plánovaného Shepardova letu – se těžko dalo očekávat něco jiného. Prezident Kennedy dokonce údajně požádal, aby ho v noci nebudili, kdyby ke startu došlo. Ani ne tak proto, že by Gagarinův triumf chtěl ignorovat, ale protože s ním počítal. A už více přemýšlel o tom, jak Americe napravit pošramocenou prestiž.

O triumf se přitom skutečně jednalo, a samozřejmě též o další důkaz síly ruských nosičů. Vostok vážil 4,5 tuny – Mercury skoro třikrát méně, a to přitom raketa Atlas, která měla Mercury vynést na oběžnou dráhu, nebyla stále připravena. Alan Shepard, a po něm v létě Virgil Grissom, měli být vyneseni slabší raketou Redstone jen na balistickou dráhu. Takže zatímco se Alan Shepard chystal ke svému patnáctiminutovému skoku do vesmíru, Gagarin objížděl svět, který pár dní předtím obletěl, a svým mladistvým šarmem podtrhával tento sovětský historický úspěch. Stala se z něj hvězda první velikosti.

Gagarinova první cesta vedla shodou okolností do Prahy, kterou navštívil už dva týdny po svém letu, na sklonku dubna. A dostalo se mu skutečně vřelého přijetí. My jsme, jako škola těsně pod Hradem, šli „vítat“ na Hradčanské náměstí, jako docela často kdejakého afrického potentáta či jiného spřáteleného hosta. Tentokrát to ale bylo jiné, spontánnější. Ostatně vypadalo to, že ho šla vítat skoro celá Praha a popravdě řečeno nevzpomínám si, že by kdy o nějakou návštěvu byl větší zájem. Vztah k Rusům tehdy sice nebyl ještě na bodu mrazu jako po srpnu 1968, ale nebyl ani nijak zvláště nadšený. Ovšem Gagarina, usměvavého prvního kosmonauta, chtěl vidět a přivítat skoro každý. Dobrý den, majore Gagarine...

Jurij Gagarin na své první zahraniční návštěvě v Praze.

Nástup Muže roku 1961

Osobnost roku vyhlašuje vždy začátkem roku následujícího časopis TIME. Zdálo by se, že za rok 1961 je volba jasná - první člověk ve vesmíru, Jurij Alexejevič Gagarin. Ale TIME zvolil jinak - Johna Fitzgeralda Kennedyho, od ledna 1961 nového prezidenta USA. A zvolil asi dobře, protože první rok mladého prezidenta byl vše jiné, jen ne poklidný a nevýrazný.

Tady u nás se o západních politicích moc nepsalo, alespoň ne nic kladného. Tak jsme z titulků novin znali hlavně německé revanšisty Adenauera, Strausse a Willyho Brandta, z USA pak válečné štváče jako třeba Alana Dullese, nakonec i ten Eisenhower byl nějaký podezřelý, byl to přeci generál. O Kennedym se zpočátku moc nepsalo, možná - ale to je jen moje spekulace - z obavy, aby se tento charismatický prezident nestal, už jen od pohledu, příliš sympatickým. Což se nakonec stejně stal.

Kennedy ovšem nezklamal a prokázal své válečnicko-imperialistické choutky hned pár dní po Gagarinovi, alespoň jak se vůdcům a ideologům "tábora míru" jevilo, či jak se rozhodli předkládat jeho obraz veřejnosti (ostatně bylo by s podivem, aby tento syn nechutně bohatého spekulanta Josepha Kennedyho nestál plně ve službách prohnílého imperialistického kapitálu). Záminkou k tomu byla hned v polovině dubna invaze kubánských emigrantů na Kubu, fiasko na Playa Giron, ač v tom byl Kennedy víceméně nevinně - jednalo se o utajovanou akci naplánovanou už za Eisenhowera.

Jméno Kennedy se mi tedy, ač jsem už pochopitelně věděl, že je prezidentem, hlouběji vrylo do paměti až v polovině dubna, kdy jsme pro změnu byli nahnáni (či spíše vypuštěni, nic proti ulití ze školy) na demonstraci na Tržiště před americké velvyslanectví. Tam se, vedle populárního Cuba si, Yankee no či Ruce pryč od Kuby, skandovalo i Kennedy je vůl, vezmem na něj hůl a podobná hrdinská hesla (my jsme ovšem už tehdy byli výlupkové, takže jsme se bavili spíš slogany typu "na pevnině i na moři pobijeme agresori" nebo "Kuba si a Kuba budeš"). Jinak nutno konstatovat, že americké vyslanectví z toho vyšlo ještě celkem dobře, někdy v té době se rozhořčený pracující lid vyřádl, v souvislosti snad se smrtí Patrice Lumumby, na vyslanectví belgických kolonialistů ve Valdštejnské, které pak vypadalo jako po náletu. Tedy jen pro přesnost, nevím, nakolik to kde byli rozhořčení pracující a nakolik enkláva tzv. "zahraničních studentů". Před tím Američákem asi i ti pracující, nahnání z rozhodnutí ÚRO - Ústřední rady odborů.

Rozhodný požadavek miliónů občanů republiky

Skoncovat se zločinnou agresí proti Kubě

Na výzvu ÚRO přerušili ve středu ve 13 hod. naši pracující v celé zemi práci a zúčastnili se demonstrací proti podlému útoku amerických imperialistů

Je středa, 13 hodin. Jako na povel zazněl celou naší zemi táhlý zvuk továrních siren. Jako jeden muž nastoupil náš lid na rozhlásovou výzvu ÚRO k masovým demonstracím proti věrolomnému a podlému útoku amerických imperialistů vůči Kubánské republice a

jejímu lidu. Protestní demonstrace, hudebně odsuzující americkou provokaci, tak nebezpečnou pro světový mír, se konaly v celé republice, na náměstích měst a obcí nebo na pracovištích. Odešad zněl nanejvýše rozhodčný požadavek, aby američtí imperialisté

okamžitě zastavili zločinnou agresi proti Kubě a podporu kontrarevolučních band. Na všech demonstracích současně naši pracující vyjádřili bratrskému kubánskému lidu plnou solidaritu a ochotu všemožně podpořit jeho hrdiný boj.

Invaze, která - v rozporu s tím, co psaly naše noviny - probíhala bez přímé americké vojenské podpory, byla nakonec po třech dnech odražena, a pro Kennedyho to jistě nebyly nejlepší chvíle - pro tzv. pokrokový svět znamenala Playa Giron "podlou agresi amerického imperialismu", navíc potupně odraženou, a pro doma zase totálně neúspěšnou operaci, navíc potupně odraženou. A Chruščov se svými soudruhy nejspíše usoudil, že má co do činění s naivním a nezkušeným "váhavým střelcem".

Kennedy si ovšem byl vědom naléhavé potřeby vylepšit obraz USA už před Gagarinem i před Playa Giron, a zlikvidovat "missile gap" - náskok Sovětů v raketách (jakkoli ten nebyl fakticky tak dramatický, jak by se z pouhé síly nosičů zdálo), se kterým operoval už v předvolební kampani. Vesmír k tomu bylo vhodné kolbiště s viditelnými výsledky. Takže na volbě cíle, vesmírného úspěchu, ve kterém by USA mohly SSSR porazit, se pracovalo už prakticky od Kennedyho nástupu. Gagarinem a možná i Playa Girón se však vše urychlilo a vyostřilo.

Poletíme na Měsíc

John F. Kennedy nebyl, jak by se zpětně mohlo zdát, žádný vesmírný nadšenec. Jestliže nakonec, docela brzo po Gagarinově letu, formuloval výzvu k letu na Měsíc, bylo v tom – vedle jasného odhodlání dosáhnout zřetelného triumfu americké vědy a technologie – víc pragmatismu než vizionářství. Ale už po svém lednovém nástupu do funkce (a samozřejmě ještě dříve) věděl, že bude třeba dát americkému výzkumu vesmíru nějaký řád a impuls. Pověřil viceprezidenta Johnsona koordinací všech vesmírných aktivit, jmenoval ředitelem NASA schopného manažera a obchodníka Jamese Webba, a požadoval předložení variant dalšího vývoje.

Kennedyho hlavní vědecký poradce Jerome Wiesner zpracoval již v lednu 61 doporučení, ze kterého jasně vyplývalo, že úspěchy ve vesmírném výzkumu mají zásadní význam pro prestiž USA. Kladl však důraz na vědecké, aplikační a průzkumné programy oproti vesmírným letům člověka. Kennedy s ním souhlasil jen částečně – význam vesmírného výzkumu pro prestiž a postavení USA uznával a byl odhodlán jej všestranně podpořit, byl si však současně vědom toho, jakého mimořádného ohlasu se dostává především letům s lidskou posádkou. Vždyť sedmička astronautů programu Mercury se stala již po svém pouhém jmenování v roce 1959 národní ikonou a astronauti celebritami prvního řádu, aniž by ještě – po několik let – vzlétli byť jen na hranici vesmíru. To mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, jakkoli byly občasné informace o astronautech notně zředěné tehdejší „železnou oponou“ – znal jsem jejich jména z paměti a hltal každou stručnou zprávičku, která se o nich objevila. A rozhodně jsem nebyl sám, kdo k astronautům vzhlížel s obdivem a snad i s přáním, být jednou jako oni a „letět ke hvězdám“.

Kennedy si byl ovšem současně vědom jak rizik letu s člověkem (poměrně čerstvé spektakulární neúspěchy Mercury-Atlas a Mercury-Redstone na důvěře v bezpečnost letů příliš nepřidaly), tak mimořádné nákladnosti vesmírných dobrodružství. Proto v prvních měsících hovořil spíše o aplikačních družicích a o výzkumu planet než o letu člověka, a zmínil i možnost spolupráce se Sovětským svazem na „mírovém využití kosmického prostoru“ (dlužno říci, že i za tím byla politická motivace – Kennedy dal najevo mírové úmysly a vyzval SSSR ke spolupráci ve využívání vesmíru, přičemž se dalo očekávat, že Rusové na ni z řady důvodů nepřistoupí, a kdyby ano, přišli by o svoji významnou propagační zbraň). Ještě v březnu 1961 byla žádost Jamese Webba (nový ředitel NASA) o podstatnější navýšení rozpočtu (NASA už nějaký čas připravovala projekt Apollo) na popud rozpočtových poradců zamítnuta a rozpočet byl navyšován jen mírně, bez zmínky o Apollu, jen pro vývoj silnějších nosičů.

Sedm prvních astronautů projektu Mercury - v horní řadě zleva Alan Shepard, Virgil Grissom, Gordon Cooper, dole Wally Schirra, Donald Slayton, John Glenn a Scott Carpenter.

Vše se ovšem dramaticky změnilo po letu Gagarina, a ke slovu se dostal druhý proud, ztělesňovaný zejména von Braunem, který – na rozdíl od Kennedyho, ale jistě i Wiesnera, Webba a dalších) – o letech člověka do vesmíru snil již od svého raného mládí a věnoval jejich propagaci v padesátých letech značné osobní úsilí. O tom, že celý život vyvíjel rakety a měl za sebou nejzkušenější „raketový tým“ světa nemluvě.

20. dubnu 1961, týden po Gagarinovi a prakticky vzápětí po Playa Giron, zaslal John Kennedy viceprezidentovi Johnsonovi memorandum, ve kterém formulo-

val několik zásadních otázek ohledně dalšího vývoje kosmického programu, z nichž hned první zněla:

Máme šanci porazit Sověty vypuštěním vesmírné laboratoře, obletem Měsíce, přistáním rakety na Měsíci nebo cestou člověka na Měsíc a zpět? Existuje nějaký další program, slibující pozoruhodný výsledek, ve kterém bychom mohli zvítězit?

A ještě před Johnsonovou odpovědí se Kennedy hned 21. dubna vyjádřil: jestliže můžeme dostat člověka na Měsíc před Rusy, tak bychom to měli udělat.

Johnson doporučil v podstatě totéž, s tím, že USA musejí dosáhnout vůdčí role v dobývání vesmíru, a že realistický cíl, jehož mohou dosáhnout – nejen vůbec, ale i dříve než Sověti – je přistání lidí na Měsíci. Věcně a fundovaně se ke čtyřem Kennedyho návrhům vyjádřil von Braun v memorandu Johnsonovi. A Měsíc byl skutečně jediný cíl, kde se dalo se dosáhnout prvenství s největší pravděpodobností. Klíčovým momentem bylo, že k takovému účelu byla zapotřebí řádově silnější raketa, kterou v té době (ale ani později v rozhodujících letech) Rusové neměli. Američané sice také ne, ale von Braun a jeho tým již pracoval na Saturnu a nepochyboval o tom, že jej dokáže vyvinout v rozumném horizontu několika málo let. A projekt Apollo se v NASA už také v té době připravoval, byť o jeho osudu (nejmňe financování) nebylo vůbec jasno.

5. května 1961 odstartoval ke svému balistickému letu Alan Shepard, což byl ještě poměrně riskantní moment na cestě k finálnímu rozhodnutí, těžko říci, jaké by byly reakce na případný neúspěch. Ale let dopadl dobře, a 25. května 1961 oznámil JFK Kongresu, národu a celému světu: Do konce tohoto desetiletí vyšleme člověka na Měsíc a vrátíme jej bezpečně zpět.

Chci se vyhybat veškeré pompéznosti a hlubokomyslným úvahám, fakta, jen fakta, řekl jsem si na začátku, i když nejsem schopen to plně dodržovat. Na druhou stranu Kennedyho výzva k letu na Měsíc – to je klíčový bod celého příběhu. Nemohu ji nechat jen tak ztracenou v hloubi textu. Vždyť od toho se pak dále, byť nejspíš i vzhledem k tomu, že z výzvy se stal odkaz, odvíjela celá historie kosmického výzkumu, celé „kosmické dějiny“ šedesátých let. Bylo v tom napětí, drama, odvaha rozhodnout. Byl to rozhodující impuls, bez kterého by se nejspíš na žádný Měsíc neletělo. Takže nějak ten moment přeci jen vyzdvihnout musím – bohužel neumím psát tak dobře, aby se vyzdvihl sám, aby z toho textu prostě vyskočil. No a zatím nevím jak. Už jen předchozí řádky ukazují, že to nebude jednoduché.

Ponechám stranou, nakolik bylo toto rozhodnutí pragmatické a nakolik vizionářské (tak či onak, bylo především odvážné) – v každém případě se jednalo o ústřední moment vývoje astronautiky v šedesátých letech, či vůbec v celých dějinách. Jakoby se nitky všeho předchozího vývoje sbíhaly k onomu bodu a od něj se pak opět odvíjely ve zcela nové podobě do budoucnosti. Na počátku bylo slovo – a na konci zázrak, který se vůbec nemusel konat: přistání lidí na Měsíci.

25. květen 1961 – Moon Speech prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho.

Žabí skok - k Měsíci krok

O letu Alana Sheparda informovalo Rudé právo někde na šesté straně takto:

USA uskutečnily let člověka po balistické dráze

Start rakety řídili němečtí vědci

Jak oznamují západní agentury, vypustily USA v pátek v 15.34 hod. našeho času z mysu Canaveral pomocí rakety Redstone kabinu Mercury, která s člověkem na palubě prolétla po balistické dráze a překonala vzdálenost 486 kilometrů. Plánovanou cílovou oblast minula o 22 kilometrů.

Americký úřad pro aeronautiku a kosmický prostor oficiálně oznámil, že zkušebním letcem při tomto pokusu byl major Allan Shepard, který za letu hlásil, že zařízení v kabině pracovalo normálně. Po letu trvajícím 15 minut přistála kabina Mercury s poměrně velkým nárazem — rychlostí 32 km hod. — na hladině Atlantského oceánu na jihovýchod od mysu Canaveral. Zkušební letec Shepard i kabina byly vyloveny a dopraveny na palubu americké letadlové lodí Lake Champlain. Podle oficiálních údajů dosáhla kabina Mercury výšky 185 kilometrů a její maximální rychlost za letu byla 8850 km/hod.

Zpravodaj listu »New York Herald Tribune« Earl Ubell ve svém článku z mysu Canaveral poznamenal již po prvním odloženém startu kabiny Mercury tento týden, že pokus USA zůstává v mnoha ohledech pozadu za prvním vypuštěním sovětského

„Zkušební letec“ Alan Shepard, jeden ze sedmi astronautů jmenovaných již v dubnu 1959, letěl sice „jen“ po balistické dráze, ale rozhodně byl ve vesmíru, za jehož hranici je obecně považována výška 100 km. A shodou okolností se za necelých 10 let – v únoru 1971 – stal pátým člověkem, který vystoupil na povrch Měsíce.

Kennedyho měsíční výzva se v našich novinách objevila, a to ještě spíš mezi řádky, až 28. května pod titulkem **Pochybná "kupní síla" dolaru** - Poselství prezidenta Kennedyho vyvolalo kritiku a pochybnosti (Rudé právo):

kosmonauta J. A. Gagarina po oběžné dráze v kosmickém prostoru kolem celé Země. Zatímco sovětský kosmonaut letěl po skutečné oběžné dráze první kosmickou rychlostí jako skutečná družice Země ve výši 300 kilometrů, Američan vyletěl »prostě jen vzhůru a zase dolů«, napsal Ubell. Autor rovněž poukazuje na to, že J. A. Gagarin přistál na pevné Zemi. Americký letec přistál na hladině oceánu.

Zkušební pilot Allan Shepard, který ve čtvrtek provedl v kabině Mercury let po balistické dráze, je jedním ze tří vybraných letců, kteří se mají v budoucnu stát prvními americkými astronauty, tj. až projekt s kabinou Mercury postoupí tak daleko, že USA budou sto vyslat člověka na oběžnou dráhu, která celá povede kosmickým prostorem. Shepard je důstojníkem amerického válečného námořnictva, je 37 let starý, ženatý a má dvě děti. V době druhé světové války sloužil v Tichomoří.

Podle zpráv agentury AP z mysu Canaveral byl start rakety Redstone řízen »německým vědcem dr. Kurtem Debussem, jemuž asistoval dr. Werner von Braun«.

Týden před svým odjezdem do Evropy a měsíc před zahájením nového fiskálního roku USA se americkému Kongresu dostalo dvou poselství prezidenta Kennedyho, oplývajících řadou velkých čísel, miliardovými částkami, za něž by se prý - jak z poselství vyplývá - dal vykoupit pošramocené americký prestiž.

Tak za nějakých 85 miliard dolarů by se v příštím finančním roce dala zmodernizovat armáda, poskytovat vojenská pomoc "přátelům" a novými půjčkami zejména v oblasti Latinské Ameriky zabrzdit revoluční vývoj. 531 miliónů dolarů by prý mohlo urychlit konstrukci "vhodné měsíční gondoly", která by dopravila prvního Američana na Měsíc ještě před rokem 1970.

Americká veřejnost - a v neposlední řadě i spojenci USA - přijala tuto kalkulaci s určitou rezervou a pochybnostmi. Pokud jde o americké "dobytní vesmíru", předejme slovo alespoň některým americkým komentátorům Kennedyho poselství.

"Je-li vládce Jack v nesnázích, rozvíjí perspektivy na vyslání Američana na Měsíc. Výsledek je ten, že pozornost lidí byla rozptýlena, a to byl pravděpodobně celý úmysl projevu," napsal list "Chicago Tribune".

"Prezidentovo poselství obsahuje příliš mnoho toho, co je třeba znovu uvážit, a příliš málo toho, co skutečně zapůsobí na fantazii Kongresu a veřejnosti tak, aby se plně postavily za celou věc," poznamenává "New York Herald Tribune".

Také britské listy přinášejí o Kennedyho poselství skeptické hlasy:

"Prezident Kennedy je možná toho názoru, že dobytí Měsíce je podstatně důležité, aby byla zachována důvěra a sebevědomí Američanů v tomto údobí dějin ..... Jsou však lepší možnosti utrácení času a peněz, než pokoušet se předhonorovat Rusy v letu na Měsíc..." napsal londýnský "Daily Telegraph".

A britský "Guardian" dodává: "Pro USA to bude trpký a nekonečný závod, protože pravidla určovali dosud výhradně Rusové."

Nechybějí ovšem ani hlasy, že Kennedy chtěl svým poselstvím posílit svou pozici pro nadcházející jednání s N. S. Chruščovem a s de Gaullem a dokázat, že USA jsou odhodlány se Sovětským svazem soutěžit.

Nejkritičtěji je Kennedyho poselství přijímáno americkými poplatníky. Za plejádou čísel s šesti a devíti nulami se totiž skrývají nejen nové daně, ale i přízrak inflace. Někteří komentátoři odhadují, že nový program bude stát americké poplatníky přes 2 miliardy dolarů. Republikánský senátor Bush prohlásil, že "prezident doporučuje rozpoutat síly inflace" a že pokud Kennedy navrhuje nové programy, měl by doporučit i nové daně. Kennedyho požadavky prý znamenají, že předpokládaný schodek amerického rozpočtu se zvýší o 3,5 miliardy dolarů.

Jen pro zajímavost, zmiňovaný senátor Bush byl Prescott Bush, otec, respektive dědeček pozdějších dvou prezidentů č. 41 a 43.

Ohlasy si v Rudém právu zajisté nevymýšleli, i když byly zjevně pečlivě vybrané z té negativnější strany názorů. Ale takové hlasy pochopitelně zaznívaly. Ostatně, i kdyby nebylo mnoha dalších sovětských kosmických úspěchů, jen srovnání Gagarinova obletu Země se Shepardovým patnáctiminutovým skokem se zdálo mluvit za vše. JFK se buď řídil tezemi své knihy Profily odvahy a postavil se proti mínění mnoha politiků i části veřejnosti, nebo – byť to zní skoro obrazoborecky – třeba ani vážněji nepočítal s tím, že by Kongres jeho odvážný, riskantní a především nákladný projekt schválil.

Ve výsledku se ale Kennedy se stal symbolem měsíčního programu a odvážných cílů, ve zbývajících dvou a půl letech svého života se o vývoj živě zajímal a setkával se, nejen při oficiálních příležitostech, ale mnohdy v neformální a uvolněné atmosféře, se sedmi astronauty projektu Mercury i s von Braunem, s nimiž nacházel společnou řeč. A po dallaském atentátu, kdy se Kennedy stal doslova národní ikonou, se z jeho výzvy stal velký a nezpochybnitelný odkaz.

Prezident (JFK), viceprezident (LBJ) a První dáma sledují start Alana Shepar-da. Muže, který později sám stanul na Měsíci.

